

рашника, територіях. Знайшовши щось поживне, розвідник ніколи не стане нападати, оскільки, загинувши, його смерть стане марною, тому він біжить за допомогою. Він повідомляє фуражирів про джерело їжі і вони групою відправляються до нього. Не рідко таким чином мурахи натрапляють на пікніки людей.

- *Захисники*. Типових вартових у формі не має. Але будь-яка мураха може виконати функцію захисту в разі небезпеки, не залежно від вікової групи. При цьому вона б'ється до смерті, навіть будучи смертельно раненою, продовжує наносити ворогу укуси.

Отже, явище поліетизму серед мурах дуже важливе, в першу чергу через те, що на кожному виді роботи знаходиться своя група особин і не виникає плутанини. По-друге, робота розподіляється за рівнем розумової складності виконання, від годування до розвідки, тому поділ за віковими групами являється досить доцільним. Але в будь-якому випадку головною роботою всіх мурах є захист власної колонії.

Література

1. Муравьи рода FORMICA — <http://www.lasius.narod.ru/antgenfFormica.htm>
2. Захаров А. А. Муравей, семья, колония/ Анатолий Александрович Захаров — М.: «Наука», 1978. — ст.144
3. Длусский Г. М. Муравьи рода Формика/ Геннадий Михайлович Длусский — М.: Наука. 1967. 236 с. — ст.116

ВИДОВИЙ СКЛАД ОРНІТОФАУНИ ОКОЛИЦІ СЕЛА СМОРОДЩИНИ ЧУТІВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Підлатюк О.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

Фауністичні дослідження на території Полтавщини проводилися мало. Найбільш відомий і перший орнітолог, який займався вивченням пташиного населення Полтавської області — М.І. Гавриленко, що в період 1924-1929 рр. проводив тут орнітологічні дослідження[1, 2, 3]. Орнітологічна ситуація в наш час змінюється дуже швидко, тому фауністичні данні з будь-якою території мають певну цінність. Наші дослідження орнітофауни в південно-західній частині Чутівського району — в околицях с. Смородщини — мали на меті внести посильний внесок в справу моніторингу орнітофауни Полтавщини.

Вивчення орнітофауни околиці села Смородщина проводилися в ході виконання дипломної роботи протягом 3 років — з 2010 по 2013 рік в весняний, осінній та зимовий періоди.

В основу проведення обліків на території всіх біотопів покладено метод лінійних трансектів [4].

Метою роботи було вивчення видового складу і динаміка чисельності птахів в різних біотопах, виявити сезонні зміни у населенні птахів цих територій, зібрати орнітофенологічні дані та проаналізувати терміни міграцій основних видів птахів.

Були закладені маршрути в основних біотопах району досліджень: на суходільних лука, полях, в плодкових садах, лісосмугах, узбережжі ставків, в балках та населеному пункті.

Облік проводився в ранкові години з 8-30 до 11-00, в деякі дні з 13-00 до 16-00.

В районі досліджень були відмічені типові для лісостепової зони птахи. Орнітофауна району спостережень нараховує 105 видів, які належать до 15

рядів, 31 родин, 70 родів (див. табл. 1). Це складає 24,8% від складу орнітофауни України [5]. В систематичному відношенні виявлені види розподіляються наступним чином: Ряд Лелекоподібні (*Ciconiiformes*) — 5 видів, Гусеподібні (*Anseriformes*) — 3 види, Соколоподібні (*Falconiformes*) — 9 видів, Куроподібні (*Galliformes*) — 2 види, Журавлеподібні (*Gruiformes*) — 2 види, Сивкоподібні (*Charadriiformes*) — 1 вид, Голубоподібні (*Columbiformes*) — 4 види, Зозулеподібні (*Cuculiformes*) — 1 вид, Совоподібні (*Strigiformes*) — 5 видів, Дрімлюгоподібні (*Caprimulgiformes*) — 1 вид, Серпокрильцеподібні (*Apodiformes*) — 1 вид, Сиворакшеподібні (*Coraciiformes*) — 1 вид, Одудові (*Upupiformes*) — 1 вид, Дятлоподібні (*Piciformes*) — 6 видів, Горобцеподібні (*Passeriformes*) — 63 види.

За характером перебування відмічені види розподіляються наступним чином: 95 видів гніздяться (90,5% від загальної кількості видів), 31 вид зимує (29,5%) і 5 видів (4,8%), що зустрічаються лише під час сезонних міграцій.

Із рідкісних видів, що тут зустрічаються, 6 занесено до Червоної книги України: шуліка чорний — *Milvus migrans* (L.), лунь польовий — *Circus cyaneus* (L.), Лунь лучний — *Circus pygargus* (L.), Сова болотяна — *Asio flammeus* (Pontopp.), Совка — *Otus scops* (L.) та Сиворакша — *Coracias garrulus* (L.) [6].

Таблиця 1

Видовий склад птахів околиць села Смородщини Чутівського району Полтавської області

№	Вид	Міграція		Гніздування	Зимівля
		Весняна	Осіньна		
1.	Чапля сіра — <i>Ardea cinerea</i> (L.)	**	**	(+)	
2.	Бугай — <i>Botaurus stellaris</i> (L.)	**	**	+	
3.	Бугайчик — <i>Ixobrychus minutus</i> (L.)	**	**	+	
4.	Квак — <i>Nycticorax nycticorax</i> (L.)	**	**		
5.	Лелека білий — <i>Ciconia Ciconia</i> (L.)	**	**	(+)	
6.	Гуска сіра — <i>Anser anser</i> (L.)	**	**	+	
7.	Крижень — <i>Anas platyrhynchos</i> (L.)	**	**	+	
8.	Чирянка велика — <i>Anas guerguedula</i> (L.)	**	**	+	
9.	Шуліка чорний — <i>Milvus migrans</i> (L.)	*	*		
10.	Лунь польовий — <i>Circus cyaneus</i> (L.)	**	**	+	
11.	Лунь лучний — <i>Circus pygargus</i> (L.)	**	**	+	
12.	Яструб великий — <i>Accipiter gentilis</i> (L.)	**	**	(+)	W
13.	Яструб малий — <i>Accipiter nisus</i> (L.)	**	**	+	
14.	Зимняк — <i>Buteo lagopus</i> (Brünn)	**	**		W
15.	Канюк звичайний — <i>Buteo buteo</i> (L.)	**	**	(+)	
16.	Кібчик — <i>Falco vespertinus</i> (L.)	**	**		
17.	Боривітер звичайний — <i>Falco tinnunculus</i> (L.)	**	**		
18.	Куріпка сіра — <i>Perdix perdix</i> (L.)			+	W
19.	Перепілка — <i>Coturnix coturnix</i> (L.)	**	**	(+)	
20.	Пастушок — <i>Rallus aquaticus</i> (L.)	**	**	+	
21.	Лиска — <i>Fulica atra</i> (L.)	**	**	(+)	
22.	Коловодник звичайний — <i>Tringa totanus</i> (L.)	**	**	(+)	
23.	Припутень — <i>Columba palumbus</i> (L.)	**	**	(+)	
24.	Голуб сизий — <i>Columba livia</i> (Gm.)	**	**	+	W
25.	Горлиця садова — <i>Streptopelia decaocto</i> (Friv.)	**	**	(+)	W
26.	Горлиця звичайна — <i>Streptopelia turtur</i> (L.)	**	**	(+)	

27.	Зозуля звичайна — <i>Cuculus canorus</i> (L.)	**	**	(+)	
28.	Сова вухата — <i>Asio otus</i> (L.)	**	**	+	W
29.	Сова болотяна — <i>Asio flammeus</i> (Pontopp.)	**	**		
30.	Совка — <i>Otus scops</i> (L.)	**	**	+	
31.	Сич хатній — <i>Athene noctua</i> (Scop.)	**	**	(+)	W
32.	Сова сіра — <i>Strix aluco</i> (L.)	**	**	(+)	W
33.	Дрімлюга — <i>Caprimulgus europaeus</i> (L.)	**	**	(+)	
34.	Серпокрилець чорний — <i>Apus apus</i> (L.)	**	**	(+)	
35.	Сиворакша — <i>Coracias garrulus</i> (L.)	*	*	+	
36.	Одуд — <i>Upupa epops</i> (L.)	**	**	(+)	
37.	Крутиголова — <i>Jynx torquilla</i> (L.)	**	**	(+)	
38.	Жовна сива — <i>Picus canus</i> Gmelin	**	**	(+)	
39.	Дятел звичайний — <i>Dendrocopos major</i> (L.)	**	**	(+)	W
40.	Дятел сирійський — <i>Dendrocopos syriacus</i> (L.)	**	**	+	W
41.	Дятел середній — <i>Dendrocopos medius</i> (L.)	*	*	+	W
42.	Дятел малий — <i>Dendrocopos minor</i> (L.)	**	**	(+)	W
43.	Ластівка сільська — <i>Hirundo rustica</i> (L.)	**	**	(+)	
44.	Ластівка міська — <i>Delichon urbica</i> (L.)	**	**	(+)	
45.	Посмітюха — <i>Galerida cristata</i> (L.)	**	**	+	L
46.	Жайворонок степовий <i>Melanocorypha calandra</i> (L.)	**	**	+	
47.	Жайворонок лісовий — <i>Lullula arborea</i> (L.)	**	**	(+)	
48.	Жайворонок польовий — <i>Alauda arvensis</i> (L.)	**	**	(+)	
49.	Щеврик польовий — <i>Anthus campestris</i> (L.)	**	**	+	
50.	Щеврик лісовий — <i>Anthus trivialis</i> (L.)	**	**	+	
51.	Плиска жовта — <i>Motacilla flava</i> (L.)	**	**	(+)	
52.	Плиска жовтогорола — <i>Motacilla citreola</i> Pallas	**	**	+	
53.	Плиска біла — <i>Motacilla alba</i> (L.)	**	**	(+)	
54.	Сорокопуд терновий — <i>Lanius collurio</i> (L.)	**	**	(+)	
55.	Вивільга — <i>Oriolus oriolus</i> (L.)	**	**	(+)	
56.	Шпак звичайний — <i>Sturnus vulgaris</i> (L.)	**	**	(+)	W
57.	Сойка — <i>Garrulus glandarius</i> (L.)	**	**	(+)	W
58.	Сорока — <i>Pica pica</i> (L.)	**	**	(+)	W
59.	Галка — <i>Corvus monedula</i> (L.)	**	**	(+)	W
60.	Грак — <i>Corvus frugilegus</i> (L.)	**	**	(+)	W
61.	Ворона сіра <i>Corvus cornix</i> (L.)	**	**	(+)	W
62.	Крук — <i>Corvus corax</i> (L.)	**	**	(+)	W
63.	Омелюх звичайний — <i>Bombucilla garrulus</i> (L.)	*	*		W
64.	Кобилочка солов'їна — <i>Locustella luscinioides</i> Savi.	**	**	+	
65.	Кобилочка річкова — <i>Locustella fluviatilis</i> Wolf.	**	**	+	
66.	Очеретянка лучна — <i>Acrocephalus</i>	**	**	(+)	

	<i>schoenobaenus</i> (L.)				
67.	Очеретянка чагарникова — <i>Acrocephalus palustris</i> (Bechst.)	**	**	(+)	
68.	Очеретянка ставкова — <i>Acrocephalus scirpaceus</i> (Herm.)	**	**	(+)	
69.	Очеретянка велика — <i>Acrocephalus arundinaceus</i> (L.)	**	**	(+)	
70.	Кропив'янка рябогруда — <i>Sylvia nisoria</i> Bechstein	**	**	(+)	
71.	Кропив'янка чорноголова — <i>Sylvia atricapilla</i> (L.)	**	**	(+)	
72.	Кропив'янка садова — <i>Sylvia borin</i> (L.)	**	**	+	
73.	Кропив'янка сіра — <i>Sylvia communis</i> (L.)	**	**	(+)	
74.	Кропив'янка прудка — <i>Sylvia curruca</i> (L.)	**	**	(+)	
75.	Вівчарик весняний — <i>Phylloscopus trochilus</i> (L.)	*	*	+	
76.	Вівчарик-ковалик — <i>Phylloscopus collybita</i> (Vieill.)	**	**	(+)	
77.	Вівчарик жовтобровий — <i>Phylloscopus sibilatrix</i> (Bechst.)	**	**	(+)	
78.	Мухоловка сіра — <i>Muscicapa striata</i> Pallas	**	**	(+)	
79.	Мухоловка строката — <i>Ficedula hypoleuca</i> Pallas	**	**	+	
80.	Мухоловка білошия — <i>Ficedula albicollis</i> (Temm.)	**	**	(+)	
81.	Мухоловка мала — <i>Ficedula parva</i> Bechstein	*	*		
82.	Трав'янка лучна — <i>Saxicola rubetra</i> (L.)	**	**	(+)	
83.	Кам'янка звичайна — <i>Oenanthe oenanthe</i> (L.)	**	**	(+)	
84.	Горихвістка звичайна — <i>Phoenicurus phoenicurus</i> (L.)	*	*	+	
85.	Горихвістка чорна — <i>Phoenicurus ochrurus</i> (L.)	**	**	(+)	
86.	Вільшанка — <i>Erythacus rubecula</i> (L.)	**	**	(+)	W
87.	Соловей східний — <i>Luscinia luscinia</i> (L.)	**	**	(+)	
88.	Чикотень — <i>Turdus pilaris</i> (L.)	**	**		W
89.	Дрізд чорний — <i>Turdus merula</i> (L.)	**	**	(+)	
90.	Дрізд співочий — <i>Turdus philomelos</i> (Brehm.)	**	**	(+)	
91.	Ремез — <i>Remiz pendulinus</i> (L.)	**	**	(+)	
92.	Синиця блакитна — <i>Parus caeruleus</i> (L.)	**	**	(+)	W
93.	Синиця велика — <i>Parus major</i> (L.)	**	**	(+)	W
94.	Повзик — <i>Sitta europaea</i> (L.)	**	**	(+)	W
95.	Горобець хатній — <i>Passer domesticus</i> (L.)	**	**	(+)	W
96.	Горобець польовий — <i>Passer montanus</i> (L.)	*	*	(+)	
97.	Зяблик — <i>Fringilla coelebs</i> (L.)	**	**	(+)	
98.	Зеленяк — <i>Chloris chloris</i> (L.)	**	**	(+)	
99.	Чиж — <i>Spinus spinus</i> (L.)	**	**	(+)	W
100.	Щиглик — <i>Carduelis carduelis</i> (L.)	**	**	(+)	W
101.	Коноплянка — <i>Acanthis cannabina</i> (L.)	**	**	(+)	
102.	Снігур — <i>Pyrrhula pyrrhula</i> (L.)	*	*		W

103.	Костогриз — <i>Coccothraustes coccothraustes</i> (L.)	**	**	(+)	W
104.	Вівсянка звичайна — <i>Emberiza citrinella</i> (L.)	**	**	(+)	
105.	Вівсянка садова — <i>Emberiza hortulana</i> (L.)	**	**	+	

Позначення, що використані в таблиці:

Міграції:

** — чисельний;

* — звичайний.

Гніздування:

(+) — гніздування виду на території району досліджень доведено;

+ — існування виду на території є вірогідним.

Зимівля:

W — регулярно зимуючий вид на території району досліджень;

L — малочисельний на зимівлі вид.

Висновки:

Фауністичний список околиць села Смородщини складає 105 видів птахів, які належать до 15 рядів, 31 родин, 70 родів.

За характером перебування відмічені види розподіляються наступним чином: 95 видів гніздяться (90,5% від загальної кількості видів), 31 вид зимує (29,5% відповідно) і 5 видів (4,8%), що зустрічаються лише під час сезонних міграцій.

У тому числі було відмічено 6 видів, що занесено до Червоної книги України: шуліка чорний — *Milvus migrans* (L.), лунь польовий — *Circus cyaneus* (L.), Лунь лучний — *Circus pygargus* (L.), Сова болотяна — *Asio flammeus* (Pontopp.), Совка — *Otus scops* (L.) та Сиворакша — *Coracias garrulus* (L.)

Література

1. Второв П. П. Определитель птиц фауны СССР : Пособ. для учителей / П. П. Второв, Н. Н. Дроздов. — М. : Просвещение, 1980. — 254 с. : ил., карт., 8 л. — Библиогр.: с.251-252. — Указ. рус.,лат. назв.: с220-250.
2. Гавриленко Н.И. Предварительные сведения о птицах Полтавской губернии / Гавриленко Н.И. // Ежегодник Музея Полтавского земства. — 1917. — №3-4. — С. 55-95.
3. Гавриленко Н.И. Птицы Полтавщины / Гавриленко Н.И. — Полтава: Издания Полтавского союза охотников, 1929. — 144 с.
4. Равкин Е.С. Методические рекомендации по комплексному маршрутному учету птиц / Равкин Е.С., Челинцев Н.Г. — М.: Изд. ВНИИ Природа, 1990. — 33 с.
5. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України. — Київ-Львів, 2002. — 44с.
6. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. — К.:Глобалконсалтинг, 2009. — 600 с.

ПРО ОРНІТОФАУНУ ЗАКАЗНИКА «ПЕРВОЗВАНІВСЬКИЙ» ЧУТІВСЬКОГО РАЙОНУ

Попельнюх В.В., Демочко В.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

Ландшафтний заказник місцевого значення «Первозванівський» — оголошено рішенням Полтавської обласної ради від 24.12.2002 р. Загальна його площа — 115,7 га, розташований на території Новокочубеївської сільської ради Чутівського району Полтавської області.